

Kadının Hayatını Düzenleyen Kuralların Hepsini

*Yrd. Doç. Dr. Sevcan Sönmez

Yaşar Üniv. Sanat Tasarım Fakültesi Film Tasarımı Bölümü

*Arş. Gör. Deniz Bilge

Yaşar Üniv. İletişim Fakültesi Radyo, Sinema, Televizyon Bölümü

Kadının hayatını düzenleyen kuralların ne olduğuna, nasıl ortaya çıktığına ve yaygınlaştığına bakıldığında görülüyor ki temel mesele; ataerkillik ve eril değerlerin yüzyıllardır geleneklere ve kültüre yayılarak devam etmesi. Toplumsal cinsiyet rollerinin yerleşerek kadın-erkek arasındaki eşitsizliği ortaya çıkaran ve devam ettiren ise sistemdir.

Bu sistem ataerkil değerlerin tüm iliklere işlemesiyle sürekli olarak yeniden üretilmektedir. Ancak tam da bu noktada kavrama bu şekilde yaklaşmanın da sorunlu olduğu tartışmasını ıskalamamak gerekir. Çünkü ataerkilliğin sadece "sistem" kavramıyla açıklanmasına da eleştiri söz konusudur. Kandiyoti'nin (1997)* öne sürdüğü bir kavram "ataerkil pazarlıklar"dır. Kandiyoti bu terimle iki cinsiyet arasında geçen, her ikisinin de rıza gösterdiği ama bunun yanında zaman içerisinde değişebilen, karşı koyulabilen ve yeniden tanımlanabilen bir ilişki ağına dikkat çeker. Kandiyoti; bu pazarlıklar toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden kurulması sırasında birtakım mücadele ve tarihsel dönüşümlere açıktır der. İşte bu nokta da atlamamız gereken bir noktadır. Öncelikle çokça tekrarladığımız bu

sade "ataerkillik" kavramının ne olduğuna bir bakabiliriz. İlk olarak söylenmesi gereken, ataerkil toplumsal düzende ailenin reisinin erkek olduğu, toplumsal alanda erkeğin iktidar sahibi olduğudur. Daha doğrusu tüm yaşam alanlarında; siyasal, ekonomik ve kültürel hayatın her alanında erkek egemenliği söz konusudur. Cinsiyet eşitliği söz konusu değildir ve yine bununla birlikte erkeğin üstünlüğüyle birlikte yüceltilmesi yaygındır. İşte yaşamın her alanında girmiş olan bu temel zihniyet ve yaklaşımla erkek kadını kontrol altına alır, gücünü ve iktidarını her zaman ve her alanda elinde tutmaya çalışır. Kadın üzerinde kurduğu egemenlik zayıflayacak gibi olduğunda ise en çok kullandığı yöntem şiddettir, bu şiddet çok yönlüdür, fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, cinsel şiddet ya da iş yerlerinde sıkça karşılaşılan mobbing gibi...

Aslında kadın ve erkek arasında kimi zihniyetlerin inandığı gibi biyolojik bir fark da yoktur. Yani kadının doğuştan getirdiği özellikleri erkeğin, sevecenlik, duygusallık, fedakarlık değildir. Ya da erkek doğuştan rekabetçi, rasyonel, saldırgan, güçlü ya da yönetme vasıfları yüksek değildir. Cinsiyet insanı kadın veya erkek yapan belli fiziksel veya biyolojik özellikler-

dir. Toplumsal cinsiyet ise kültürel ve sosyal olarak belirlenen cinsiyet rollerine karşılık gelir. Az önce sıralanan kadına ve erkeğe ilişkin sıfatlar yani tüm bu yanlış inançlar, toplumsal ve kültürel olarak aktararak ve pekiştirilerek yeniden üretilmektedir. İşte bu noktada hem Kandiyoti'nin kavramının önemi artıyor hem de dikkat etmek gereken başka bir mesele akla geliyor. "Bu pazarlıklar toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yeniden kurulması sırasında birtakım mücadele ve tarihsel dönüşümlere açıktır" demesi cinsiyetçi zihniyetle mücadele ederken yapılabilecek şeyleri akla getirir. Birincisi zaman içerisinde karşı koyularak değiştirilebilecek değerler meselesidir. **Değişim ve dönüşüm için mücadele etmek gerektiği açıktır elbette ancak "mücadele" ile de sokağa çıkmak, çeşitli eylemlere katılmak demek değildir. İlk önce en yakınımızdan hatta kendimizden başlayarak bu ataerkil sisteme ben nasıl hizmet ediyorum sorusunu sormak gerekir. Burada önemli bir alan dildir. Dil ile ideolojileri üretir ve yeniden üretilmesine katkıda bulunuruz. Öyleyse cinsiyetçi dilden vazgeçmek, zihniyetleri de dönüştürmek açısından gerekli bir ön koşuldur denilebilir.**

Dil dediğimizde örneğin alışıla-

geldik kullanımlardan örnek vermek yerinde olur. Kadın yerine kız kelimesini kullanmak. Erkek şiddetinin 'geçerli' bazı nedenleri olabileceğini dile getirmek. Kocanızın ev işlerinde yardım etmesinde ya da çocuklarla ilgili bir şey yaptığında teşekkür etmek. Feministlerin çirkin, evde kalmış, erkek düşmanı ya da lezbiyen olduğunu düşünmek ve bunu dile getirmek. "Ç işleri bakanı" gibi kadına yöneltilen tabirleri kullanmak ya da bunun kullanılmasına izin vermek. Tüm bunlar aslında ataerkil zihniyetin yeniden üretilmesine, erkeğin kadın üzerindeki cinsel, ekonomik ve sosyal tahakkümünü devam ettirmesine hizmet eden sözler, cümleler ya da düşünce biçimleri. İlk mücadele belki de zihniyeti dönüştürmeye başlamak olmalı. Ancak elbette yeterli değil, hayatın her alanında kadının etkin olması ve aktif olmasını savunmalı, "kadınlar vardır" sözünü yaşamalı ve hissettirmeliyiz de.

Kadın sorunu denildiğinde belki de bu yazıyı okuyanların zihninde kırsal kesimdeki kadınların deneyimleri canlanıyor. Oysaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği, şehir yaşamında da en az kırsal yaşam kadar acımasız.

Kadınların ev içi emeği kapitalist sistemde zaten görmezden gelinirken, ev dışındaki emekleri de farklı sömürülere direnmek zorunda kalıyor.

Çok basit bir probleme birlikte cevap arayalım; A kişisi X zamanda bir işin ½ sini yaparak 50 lira kazanırken B kişisi aynı işi yine X zamanda ½ sini

yaparak 70 lira kazanıyorsa, bu durum nasıl açıklanabilir?

Bu durumda A kişisi kadın, B kişisi erkektir ve bu iki kişinin yaşadıkları toplumda toplumsal cinsiyet eşitsizliği vardır. Kadın istihdamında yaşanan sorunlar, Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en önemli nedenlerinden biridir. Burada bahsedilen kapitalizmin çarklarında emekleri sömürülen ve iş gücü olarak görülen kadınlar değil elbette. Esas derdimiz, eşit iş eşit hak ilkesiyle, kadınların iş yaşamında erkeklerle aynı çalışma koşullarında eşit fırsatlar sunularak çalışabilmeleri.

Herşeyin üzerinde tuttuğumuz ve adeta bir sihirli değnek gibi kullandığımız eğitim bile Türkiye'de kadın işsizliğine çare olmuyor. Türkiye'de son dönemde yaşanan özelleştirmeler bir çok kamu sektörünün özel kuruluş haline gelmesiyle sonuçlandı. Bu durumda eğitilmiş kadınlar kar amacı güden özel kuruluşlara iş başvurusu yaptıklarında, sosyal devlet olmanın bir gereği olarak onlara sunulan doğum izni, süt izni gibi haklar işe girmeleri için engel oluşturdu. Aynı işe başvuran aynı eğitim ve becerilere sahip olan erkekler doğum izni ve süt izni gibi iş veren tarafından iş gücünün azalması gibi algılanabilecek haklarla engellenmedikleri için işe alındılar ve anne adayı eğitilmiş genç kadınlar işsiz kaldı.

Erkekler baba oldular, çocukları anne sütüyle beslendi ama işlerinden olmadılar.

Sadece çocuk bakımında değil yaş-

lı bakımında engelli bakımında da sorumluluk kadınlara yüklendiği için kadınlar çalışma hayatından uzaklaştılar.

Kadınların belirli iş kollarında çalışmaya başlamalar toplumsal eşitsizliğin bittiğini değil şekil değiştirdiğini gösteriyor. Çünkü kadınlar yönetici konumda olamıyorlar, çünkü kadınlar verme konumuna erişemiyorlar. Örneğin kadınların sıklıkla tercih ettiği öğretmenlik mesleğinde kadın öğretmenlerin sayıca erkek öğretmenlere göre fazla olması onların okul müdürü, il milli eğitim müdürü ya da milli eğitim bakanı olmalarının önünü açmıyor.

Kadın işsizliği demek kadınlara yönelik hak ihlali demektir, kayıt dışı ekonomide sigortasız düşük ücretle güvencesiz çalışan kadınların yük kamyonlarına doldurulup saatlerce tarlalarda çalışmaları demek, kadın işsizliği demek yıllarca eğitim aldığı halde kadın mühendis olduğu için iş veren tarafından tercih edilmeyen işsiz eğitilmiş genç kadınlar demek.

Kadınlar hayatlarını düzenleyen bu kuralların bel bağladığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı dillerindeki kelimededen, iş hayatındaki deneyimlerine ya da aile içindeki diyaloglarına kadar yaşamlarının her alanında varlığını fark etmeli ve görünür kılmalıdır.

Referanslar

*KANDİYOTİ, D. 1997. *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar: Kimlikler Ve Toplumsal Dönüşümler*. (Çev. Aksu Bora Ve Diğertleri), İstanbul: Metis Yayınları

